

nečni namen pouka in vzgoje je spoznavanje resnice in njeno vdejstvanje v življenju. Kdor bi menil, da se ima pouk ločiti od vzgoje in to ločitev tako umeval, da ima znanost abstrahirati od vsake moralne resnice, on bi izražal mnenje najpogubnejše za pravi narodni napredek. Ni dovolj gojiti znanost; brez moralne istine postaja le-ta orodje kvare in zla. — Najmanj pa se sme pouk ločiti od vzgoje v oni starosti, v katero spada vseučilišna mladež s svojimi 18—24 leti, ko je vzgoja iz gimnazije nekako na pol dovršena in jo treba nadaljevati, da mladina ne trpi škode. Vzgoja je pouk celega življenja in ta trajni značaj njen nas napotuje neobhodno na nadzemeljsko življenje, za koje se nabirajo njeni sadovi, sicer bi bilo človeško življenje nižje od življenja cvetke, katere senca se pretvarja v novo cvetko, a človekov ideal bi bil grob, kamor se pokladajo njegovi ostanki s smešnim pozdravom njegovemu pepelu: Sit tibi terra levis. Tedaj bi bil najmodrejši filozof oni, ki pravi: Edamus et bibamus — z vsem, kar še sledi. Vzgoja, za katero se je v nemal Vojnović, je krščanska. On pravi: Sklicujoč se na izkušnje stoletij, ki nam kažejo, kakšne sadove je donášala krščanska pedagogika devetnajst stoletij vsej civilizovani Evropi in posebe naši domovini, moram trditi, da vsaka vzgoja, ki bi v Hrvatski abstrahirala od krščanskih idealov, ki bi morda le negativnim načinom prezirala faktorje krščanske vzgoje, ki bi mislila, da učitelji morejo brez Boga in brez Kristusa Gospoda hrvatski mladini, naj si bo v ljudskih ali srednjih šolah, podati temelj vzgoje, taka vzgoja bi silno obtežila najpoglavitejšo vseučiliščno nalogo in bi nekako odrezala korenine deblu hrvatske kulture ter bi za Boga in narod še v povoju ubila našo mladino. Jaz ne vem, kaj bi mogel kdo ugovarjati krščanski vzgoji, ko imamo kot sinove te vzgoje može kakor Kopernik, Galilei, Nerotin, Bošković, Laplace, Secchi. Krščanska vzgoja ni nikoli spodrezavala peroti poletu genija človeštva, nego je samo bdela, da ga ne otrovijo ali onesrečijo Ikarovi ali Prometejevi poizkusi. —

Tako Vojnović; tako je mislil, tako govoril, tako delal. Vsak dan leta in leta so ga opazovali dijaki, kako je hodil s svojimi skripti pod pazduho ob polu 8. uri v cerkev sv. Vincencija Pavljanskega poleg vseučilišča, ter bil tam pri dijaški maši, odtod pa iz cerkve na vseučiliščno stolico. Bil je Vojnović vzoren katolik; s pokojnim Hoepfergerjem se je posvečeval delom krščanske ljubavi, obiskaval sirote in bolnike ter jim pomagal v britkostih. Vdan je bil z dušo in telesom sv. očetu, ter se mu je dvakrat poklonil v večnem mestu. Ko je bilo l. 1881. slovensko romanje, takrat je pisatelj teh vrstic prvič videl Vojnovića na čelu Hrvatov, klanjajočih se papežu. Drugič ga je videl in poslušal na hrvatskem katoliškem odru v Zagrebu že bolj postarnega, a je v kljub starosti spregovoril še krasen govor o „liškatu“, o nalogi svetovnjakov v katoliški cerkvi. Znan je Voj-

nović tudi kot marljiv književnik, ki je po raznih listih in revijah napisal mnogo člankov in razprav, ki pričajo o njegovi duhovitosti in strokovni ter splošni izobrazbi.

Legel je v grob knez Vojnović, a ime njegovo v Hrvatih ostane nepozabljeno. Dal Bog Hrvatski mnogo takih mož, tedaj ji ne bo treba izkušati tako groznilih katastrof, kakor uprav sedaj pretresajo temelje lepi hrvatski zemlji. A. K.

Socialni roman slavjanofila. Ruski publicist Sergej Šarapov je napisal pod naslovom „Čerez polvčeka“ knjigo, katero imenuje sam „fantastičeskij politiko-socialnyj roman“. S precejšnjo naivnostjo razlaga pisatelj, kako si mislijo slavjanofili bodočnost Rusije in ostalega sveta. Čez pol veka, torej recimo l. 1950., bo po mislih Šarapovih zemljevid precej drugačen. Rusija se je takrat že raztegnila skoro čez celo Azijo, si osvojila vzhodno polovico Nemčije, celo Avstrijo in ves Balkan. To vse se bo zlilo v „ruskem morju“, in to „morje“ bo sezalo od Severnega, do Indijskega oceana in od Velikega oceana do Arhipelaga in do Adrije. Vse se je razvilo čisto dosledno. Začetek je bil — tako nam z živahno domišljijo pripoveduje Šarapov — v Mandžuriji, katera je seveda hitro postala ruska. Nemcev so se iznebili v Kitaju s tem, da je mnogo ruskih častnikov vstopilo v kitajsko armado, s čimer je bil Kitaj navezan na Rusijo. Nemci so v Evropi pozkusili vojsko zaveznikov proti Rusiji, a s slabim uspehom, kajti avstrijska armada, broječa 800.000 mož, je brez boja prestopila na rusko stran, in nato je cela Avstrija z največjo vdanostjo postala ruska. Ko so še Francozi vzeli Nemcem Alzacijo in Lotaringijo, je bilo konec nemške prevzetnosti. Anglija se je samega strahu proglasila za nevtralnno, a je porabila prvo priložnost, da je Nemčiji ugrabila kolonije in vojno mornarico. Rusija je v zvezi s Srbi in Bolgari šla nad Carigrad, ki se je takoj vdal, ko je Turek pobegnil v Azijo. Srbi in Bolgari so šli nato domov, Rusi so se pa v Carigradu udomačili. Ker je bilo Avstrije konec, so avstrijski narodi premišljevali, kaj jim je storiti: ali naj stvorijo „dunajsko federacijo“ ali naj se zedinijo z Rusijo? Seveda je zmagala slednja misel, za katero so se najbolj potegovali Hrvatje, Ogrji in Poljaki (!), in Rusija jim je garantirala „popolno narodno samoupravo pri močnem državnem edinstvu“. — Ko je Šarapov tako „premagal vse sovražnike“, začne notranje gospodariti v Rusiji. Ravnopravnosti v tej državi ni mnogo, kajti Rusi se smatrajo kot gospodujoči narod, in vsi drugi jim priznavajo to prvenstvo brez ugovora. Velika država ima štiri stolice: Moskvo, St. Peterburg, Kijev in Carigrad. Središče sveta je Moskva, ki ima štiri milijone prebivalcev in vsega dovolj. Rusija je gospodarsko jako srečna. Ker so druge države vse banerotne, je naravno ruski kredit silno velik, pariški in londonski Rothschild ponudita z veseljem svoje ka-

pitalije za konverzijo ruskega dolga, in zlata pride v državo več kot treba. Preglavico pa delajo Rusiji judje. Ti se silno pomnožé, postanejo bogati, se vsilijo v najvišje državne in vojaške službe ter sploh povzročé mnogo narodnih nesreč. Ljudstvo se večkrat dvigne proti njim v krvavih izgredih. A slednjič najdejo pravo sredstvo: Popoln bojkot premaga jude. — Rusko upravo uredi genialni Fedot Pantalejev. Ta reformira cerkev tako, da se duhovniki volijo v občini, politična celota se identificira s škofijo. Cenzura se odpravi in pisatelji so odgovorni samo še osebno pred sodnikom. A ta reforma se ne obnese povoljno, ker sodniki tako strogo kaznujejo pisatelje, da ti „zdihujejo po cenzuri“. Časopisov ne sme vsakdo urejevati. Imeti mora izpričevalo neomadeževane nravnosti in mora narediti izkušnjo pri „Slavjanski akademiji“. — Kdor izmed nas bo še živel čez pol veka, utegne soditi, če ima gosp. Šarapov prav ali ne.

„Ljudsko gledišče.“ Pod naslovom „Le théâtre du peuple“ je objavil Maurice Pottecher v zadnji številki obzornika „Revue des Deux Mondes“ članek, v katerem priporoča, naj se za ljudstvo ustanové gledišča, ki bi gojila idealno in zabavno smer v podobni obliki, kakor so klasična grška gledišča in srednjeveške dramatične predstave izobrazovale in zabavale ljudske sloje. Te predstave bi morale vplivati bolj na srce kakor na razum občinstva, bi morale imeti moralno jedro ali pa zabavati v tonu ljudskega humorja na pošten način. Sedanja gledišča temu ne ustrezajo, ker imajo drugačen namen. Za „ljudsko gledišče“ ne bi bilo treba dragocene palače in toli luksuriozne oprave, kakor jo zahtevajo moderna „gosposka“ gledišča. Priroda sama naj nastopi ne le na odru, ampak naj dá tudi prizorišče in ozadje takim predstavam. S tem ne bi umetnost nič trpela, ampak nasprotno: odprl bi se dramatičnemu pesništvu nov vir, mnogo svežejši in zdravejši, nego je oni, iz katerega zajema novodobna drama svoje mrzle, zavite in često prisiljene stvorjene probleme. V toliki množini glediških predstav vendar današnjemu občinstvu manjka one drame, ki je bila prva po zgodovinskem razvoju in ki je prva po svoji notranji vrednosti: moderno človeštvo nima predstav, katere bi združevale vse ljudske sloje in ki bi izražale vsem umljive ideale, kakor nam jih kaže drama v svojem pričetku, ko je bila splošna last vsega ljudstva ter je imela splošen vzgojevalen namen.

Literaturo o grafu Tolstem je zbral Jurij Bitovt, kateri našteva vse spise raznih jezikov, največe se s tem ruskim pisateljem. Naslov knjigi je: „Graf L. N. Tolstoj v literaturê i iskusstvê.“ (Moskva 1903.) Sicer se očita tej knjigi, da je pomanjkljiva („Věstnik Evropy“ 1903, str. 776), vendar utegne dobro služiti onim, ki hočejo spoznati, kaj sodijo drugi narodi o genialnem posebnéžu v Jasni Poljani.

Anatole France, glasoviti francoski romanopisec, je izdal nov roman, „Histoire Comique“. To je nekak „pendant“ k znamenitemu „Roman Comique“, katerega je v XVII. stoletju napisal Scarron. Oba pisatelja popisujeta zakulisno življenje glediških igravcev. Scarronovi igravci in igravke so razuzdano nenravni, Francovi pa so rafinirano kultivirani in izobraženi. Vendar če oboje primerjamo, moramo reči, da ti nravno ne stojé nič višje nad onimi. „Histoire Comique“ ni prav nič šaljiva povest, ampak jako žalostna. Igravka Felicis ima ljubavno razmerje z igravcem Chevalierom. Ker mu je nezvesta, se Chevalier vpričo nje in njenega ljubimca Roberta usmrti. Anatole France slika zdaj z veliko dušeslovno fineso dva značaja: Roberta, kateri premaga hitro s plitvimi sofizmi vsa očitanja svoje vesti — in tankovestnejšo igravko, v kateri se zbudé npravna čuvstva in ki smatra kot svojo dolžnost, da pretrga razmerje do Roberta. V tem duševnem boju in iz njega si sledečih prepirih med obema je glavni del romana. A skeptični Anatole France je problem le razvil, rešil ga ni: Slednjič ne vemo, kateri izmed obeh ima prav. France je namreč Roberta orisal kot visokoizobraženega, pametnega človeka, Felicis pa ne kaže nikakih določenih in jasnih nravnih pojavov, dasi nam jo France predstavlja kot „gorečo katoličanko“. Kar jo vodi, ni verska in umska zavest, ampak temno, praznoverno čuvstvo. Tako je Francov roman bolj pripraven zato, da zmeša npravne pojme čitatelju, kakor da mu zbudi zavest npravne odgovornosti. Poleg tega je France zabredel pregloboko v tisto splošno močvirje nove francoske literature, da preveč ljubi „dekoletirane“ prizore. Pisatelj, ki dela s takimi sredstvi, se pač prikupi gotovemu občinstvu, a resni čitatelj odklanja taka dela. Pogosto in podrobno popisovanje ženske toalete in erotičnih prizorov je pač že preveč obrabljeno sredstvo. Kot modroslovec nastopa v povesti glediški zdravnik Trebleau. Seveda je njegovo modroslovje popolnoma napačno: on je determinist.

